

Tale ved Sønderhodag 2025

Rasmus Willig

Tak for invitationen til at tale i dag. Min lille familie fejrede for nogle år siden vores 100-årsjubilæum her på øen. Det var mine oldeforældre, som købte sommerhus på Søndertoft. Da familien mistede huset i forbindelse med et dødsfald, købte min mor et nyt – også på Søndertoft. Det var imidlertid så lille, at der ikke var plads, da Ida og jeg fik Viola og Rosa, og vi måtte købe Sønderhos næstmindste hus på Vester Land. Vi plejer at sige, at vi godt må eje to huse, når vi nu har de to mindste i Sønderho – naturligvis med undtagelse af lille Prik ved siden af Gustavs værksted.

Sønderho er noget særligt for os. Vi har i vores familie flyttet rundt med studier og arbejde, men altid holdt forbindelsen til Sønderho. Hver sommer – og nogle gange også jul, nytår og påske. Her kender vi hinanden, følger med i hinandens familier, danser i forsamlingshuset, ser solen stå op ved Børsen, går tur om Hønen, bader ved Bee Free og bruger resten af tiden på at male Fanø-vinduer.

Jeg har altid elsket Sønderho, fordi byen repræsenterer den type konservatisme, hvor vi holder traditionerne i hævd, uden at det bliver dogmatisk. Den type konservatisme, hvor husene bevares, musikken, dragterne og dansen går i arv – og hvor det nye kun optages i et tempo, som alle måske kan blive enige om.

Det bringer mig til det, jeg gerne vil tale om i dag: Sønderho har en særlig overlevelsessevne. I blot det forrige århundrede overlevede Sønderho Første Verdenskrig – for selvom Danmark var neutralt, omkom søfolk, og økonomien blev hårdt ramt. Sønderho og Fanø overlevede også Anden Verdenskrig, men blev skamferet af de mange bunkere, som vi fortsat lever med i dag – og mine oldeforældres hus på Søndertoft skulle renoveres efter krigen, da det var blevet brugt som ammunitionsdepot.

Efter Anden Verdenskrig fik vi Marshallhjælpen – og med den, velfærdsstaten: "Et svar på, at det aldrig måtte ske igen," som professor Ove Kaj Pedersen har formuleret det.

Vi fik omfordeling, progressiv beskatning, ferieordninger, masseturisme – og sommerhusområdet omkring Sønderho, Rindby og Badet voksede. I de sidste 15–20 år har vi levet i konkurrencestaten, der er karakteriseret ved, at vi konkurrerer med andre nationalstater i en globaliseret verden – og at alt sættes på markedsformel. Ligesom velfærdsstaten var et svar på Anden Verdenskrig – "Det må aldrig ske igen" – var konkurrencestaten et svar på velfærdsstatens klientalisme, som fratog den enkelte ansvar for at tage hånd om sig selv.

I Sønderho er disse statsformer mere eller mindre gået hen over hovedet på de fleste, for her har man altid klaret sig selv og hjulpet hinanden. Men de turister, som nu besøger Fanø i dag, bruger meget af tiden på at restituere sig selv fra et hårdt presset arbejdsmarked – og markedet er også kommet til Sønderho. For hvor man før skulle holde én i hånden på plejehjemmet for at få et Fanøhus, skal man nu bare se på Boligsiden.

Men der er en tredje statsform på vej – den kan vi kalde den bæredygtige stat. Den er et svar på klima- og biodiversitetskrisen. Og den er også et svar på de to gamle ideologier, der tilhører henholdsvis velfærds- og konkurrencestaten: socialismen og liberalismen. De to ideologier er nemlig uden tidsperspektiv og har derfor svært ved at handle på de nye kriser: For vi skulle have handlet på klima- og biodiversitetskrisen for lang tid siden. Men der er ikke sket nok. Derfor er der i dag for få ressourcer og manglende handlekraft til at dræne Sønderho for grundvandsstigninger og forstærke digerne.

Karikeret sagt mener de røde, at der skal flere skatter og afgifter på det, som udleder CO₂ og forurener, mens de blå mener, at der skal skattelettelser og erhvervsstøtte til de virksomheder, som kan producere mere grøn energi eller fange og lagre CO₂. Ambitionerne er høje, men der sker faktisk ikke noget. Og hvis der gør, bliver initiativet næsten altid bremset af processer, rapporter og administration.

Måske skulle vores landspolitikere se på Sønderho for inspiration. Her bliver de gamle huse fortsat renoveret nænsomt. Der har nærmest været byggestop siden Sønderho så verden for første gang – og hvorfor er det vigtigt? Jo, fordi byggeriet står for en stor del af CO₂-aftrykket. Her går

håndværket i arv. I dag er det fx Jens Wohlert og Jacob Sønderkov, som holder de fine snedker- og tømrertraditioner i hævd efter Gustav, Arne og Niels. Og ingen maler Fanø-vinduer med linolie som Stina Thøgersen. Det kan faktisk ikke blive mere bæredygtigt.

Peter Micheelsen, som desværre ikke er her mere, begyndte at samle skrald på stranden og fik startet Ren Strand Fanø. Tænk, hvis der var flere som ham – så ville vi have rene kyststrækninger i hele landet, og vi ville begynde at forstå det, Peter var så god til: nemlig at forklare, hvor alt skraldet kommer fra, så vi en dag kan stoppe forureningen.

Kim Fischer, der har taget stafetten videre efter Peter, har brugt et liv på at beskytte det unikke fugleliv i Vadehavet omkring Fanø. I Dansk Ornitologisk Forening ved alle, hvem Kim er, for han har egenhændigt opbygget Fanø Fuglestation og dokumenteret den voldsomme nedgang i havfugle på Fanø. Tænk, hvis der var flere som Kim – så havde vi måske fortsat et rigt fugleliv uden at skulle bekymre os om, hvorvidt vi går ind i en verden uden fugle.

Måske skulle vores landspolitikere også se mod Camilla og Niels' landbrug. Dyr, der laver naturpleje og lever gode liv – for studier viser, at dyrehold, der lever ude, græsser og plejer naturen, i nogle tilfælde er med til at binde mere CO₂, end de udleder. Og ikke mindst er de med til at øge biodiversiteten, når de laver naturpleje. Det er noget andet end tilstanden vores elskede Vadehav, som er udfordret af kvælstofudledningen fra svineindustrien.

På mange måder kunne vi kopiere Sønderho-modellen i fremtiden. Det er faktisk sådan, store dele af de fremtidige stater skal se ud, hvis vi skal imødegå klima- og biodiversitetskrisen. Vi skal ikke bygge så meget nyt, men renovere det eksisterende og blive dygtige håndværkere som Jens, Jacob og Stina. Vi skal – efter Peters devise – rydde op efter årtiers overforbrug. Vi skal, som Kim, give mere plads til fuglene og naturen, og vi skal spise fra flere landbrug som Niels' og Camillas, som er med til at genoprette naturen – og ikke ødelægge den.

Det er vores simple opgave: at holde Sønderhos traditioner i live og støtte de mennesker, som har været fremsynede.

Og næste generation er også godt hjulpet på vej at Tom Vestergård og Tina Sibbersen, der hver onsdag laver naturklub for byens børn, hvor børnene lærer om alt den natur, de vokser op i, så også den nye generation ved, hvad det er, vi skal passe på.

Når vi taler om en bæredygtig udvikling, har vi en tendens til at fokusere på, at vi skal reducere vores forbrug og give mere plads til naturen. Men det er lige så vigtigt, at vi hjælper de foreninger, som der er så mange af i Sønderho og på Fanø. For når de er stærke – og vi alle sammen støtter dem økonomisk eller arbejder frivilligt et par dage om året – så gør det hele forskellen.

Det er sådan, samfund og lokalsamfund opbygges: Stærke brugsfællesskaber som Fanø Brugsforening, hvor Sofie Exner har etableret byttebørs med børnetøj i Sønderho Brugs, hvor der er en stærk borgerforening med Merethe Engsted i spidsen – og som i Sønderho, en stærk fond med frivillige som fx Karen Wohlert, Jette Mikkelsen og Susanne Windslev, som arbejder på at holde både byggeskik, musik og dragter i hævd. Og her på falderebet en særlig tak til dragtudvalget bestående af Karen, Susanne, Jette, Meise, Camilla og Sofie.

Tak for, at I lod mig tale i dag – og hjertelig velkommen til den bæredygtige stat, som for Sønderhos vedkommende har eksisteret i flere hundrede år – længe før nogen fandt på den...